

IMPROVING THE LEGAL LITERACY OF MIGRANTS WORKING IN FOREIGN COUNTRIES

Abdullayev Sunnat Nurulla o'g'li

Second-year student in the Jurisprudence program, Sarbon University

Nasirdinova Surayyo Jasurovna

First-year student in the International Relations program, Sarbon University

Abstract

This article examines legal issues that migrants working abroad may encounter, including the improper formalization of employment contracts, delayed or incomplete payment of wages, disputes with employers, and a lack of reliable legal information. The aim of the article is to identify factors that hinder the improvement of labor migrants' legal literacy and develop practical proposals to address them. The study employs methods of analyzing regulatory legal acts, reviewing scientific literature, and conducting a comparative analysis of materials on international experience. The analysis identifies language barriers, difficulties in understanding the legislation of destination countries and the terms of employment contracts, as well as insufficient awareness of procedures for obtaining legal assistance, as major challenges.

The scientific novelty of the article lies in proposing a phased approach to developing migrants' legal preparedness, beginning before employment and continuing through their work abroad and legal protection after their return. The article puts forward proposals for providing migrants with legal training before departure, expanding access to reliable information sources in Uzbek, using electronic consultation services, and providing practical information on complaint mechanisms.

Keywords: labor migration, labor migrants, legal literacy, migrants' rights, employment contract, legal information, legal assistance, fair recruitment.

XORIJIY DAVLATLARDA MEHNAT FAOLIYATINI AMALGA OSHIRAYOTGAN MIGRANTLARNING HUQUQIY SAVODXONLIGINI OSHIRISH

**JOURNAL OF
SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES
VOLUME-1, ISSUE-10, 2026**

Abdullayev Sunnat Nurulla o'g'li

Sarbon universiteti, "Yurisprudensiya" ta'lim yo'nalishi, 2-bosqich talabasi

Nasirdinova Surayyo Jasurovna

Sarbon universiteti, "Xalqaro munosabatlar" ta'lim yo'nalishi, 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada xorijda mehnat faoliyatini amalga oshirayotgan migrantlar duch kelishi mumkin bo'lgan huquqiy muammolar, jumladan, mehnat shartnomasining lozim darajada rasmiylashtirilmasligi, ish haqining o'z vaqtida yoki to'liq to'lanmasligi, ish beruvchi bilan nizolar va ishonchli huquqiy axborot yetishmasligi masalalari ko'rib chiqiladi. Maqolaning maqsadi mehnat migrantlarining huquqiy savodxonligini oshirishga to'sqinlik qiluvchi omillarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan amaliy takliflarni ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotda normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish, ilmiy adabiyotlarni o'rganish va xalqaro tajribaga oid materiallarni qiyosiy tahlil qilish usullaridan foydalaniladi. Tahlil jarayonida til to'siqlari, boriladigan davlat qonunchiligi va mehnat shartnomasi mazmunini tushunishdagi qiyinchiliklar, shuningdek, huquqiy yordam olish tartibidan yetarlicha xabardor bo'lmaslik asosiy muammolar sifatida ko'rib chiqiladi.

Maqolaning ilmiy yangiligi sifatida migrantlarning huquqiy tayyorgarligini ishga joylashishdan oldingi bosqichdan boshlab, xorijda mehnat qilish va qaytgandan keyingi huquqiy himoyagacha bo'lgan jarayonlarda rivojlantirishga qaratilgan bosqichli yondashuv taklif etiladi. Migrantlarni xorijga chiqishdan oldin huquqiy tayyorlash, o'zbek tilidagi ishonchli axborot manbalarini kengaytirish, elektron maslahat xizmatlaridan foydalanish va shikoyat berish mexanizmlari haqida amaliy ma'lumot taqdim etish bo'yicha takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: mehnat migratsiyasi, mehnat migrantlari, huquqiy savodxonlik, migrantlar huquqlari, mehnat shartnomasi, huquqiy axborot, huquqiy yordam, adolatli ishga yollash.

Kirish. Mehnat migratsiyasi fuqarolarning daromad topishi, kasbiy tajriba orttirishi va oilalarining moddiy farovonligini yaxshilashiga yordam berishi mumkin.

**JOURNAL OF
SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES
VOLUME-1, ISSUE-10, 2026**

Shu bilan birga, xorijda ishlayotgan fuqarolar boriladigan davlatning qonunchiligi, tili, mehnat shartnomasi va huquqiy yordam olish tartibi bilan bog'liq qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Bunday vaziyatlarda ishonchli ma'lumotga ega bo'lmasslik ish haqining to'lanmasligi, shartnoma shartlarining buzilishi va shubhali vositachilarning va'dalariga ishonib qolish xavfini kuchaytiradi. Maqolani yozishga turtki bo'lgan omillardan biri muallifning mehnat migratsiyasi bilan bog'liq muammolarga shaxsan duch kelganidir. Muammoning dolzarbligi shundaki, ayrim axborotlar noto'g'ri yoki tushunarsiz bo'lishi, fuqarolar ishga joylashtirish haqidagi yolg'on va'dalarga ishonishi, shartnomani to'liq tushunmasdan imzolashi yoki huquqlari buzilganida qayerga murojaat qilishni bilmasligi mumkin. Shu sababli huquqiy savodxonlikni oshirish nafaqat qonunlar haqida ma'lumot berishni, balki amaliy vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishni ham nazarda tutadi.

Maqolaning maqsadi — xorijda mehnat qilayotgan migrantlarning huquqiy savodxonligini oshirishga to'sqinlik qiluvchi asosiy muammolarni aniqlash va ularni kamaytirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- milliy qonunchilik va xalqaro manbalarni o'rganish;
- migrantlar duch keladigan asosiy axborot-huquqiy to'siqlarni aniqlash;
- xalqaro tashkilotlarning tavsiyalarini taqqoslash;
- migrantlarning huquqiy savodxonligini oshirishga qaratilgan amaliy takliflarni ishlab chiqish.

Adabiyotlar tahlili. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi fuqarolarning huquq va erkinliklari, jumladan, mehnat qilish huquqining asosiy kafolatlarini belgilaydi [1]. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksida mehnat munosabatlari, mehnat shartnomasi, xodim va ish beruvchining huquq hamda majburiyatlari tartibga solingan [2]. «Xususiy bandlik agentliklari to'g'risida»gi Qonun xorijda ishga joylashtirish bilan bog'liq xizmatlarning huquqiy asoslarini belgilaydi [3]. O'zbekiston Respublikasi

**JOURNAL OF
SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES
VOLUME-1, ISSUE-10, 2026**

Prezidentining PF-162-son Farmoni migratsiya sohasidagi davlat siyosati va tegishli mexanizmlarni o'rganishda muhim manba hisoblanadi [4].

Xalqaro mehnat tashkilotining 97-sonli konvensiyasida mehnat migratsiyasi va migrantlarni axborot bilan ta'minlash masalalari yoritilgan [5]. 143-sonli konvensiya migrant mehnatkashlarni himoya qilish va mehnat migratsiyasi bilan bog'liq suiiste'molliklarning oldini olishga qaratilgan [6]. BMTning 1990-yildagi Mehnat migrantlari va ularning oila a'zolari huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi konvensiyasi migrantlarning asosiy huquqlariga oid xalqaro standartlarni belgilaydi [7].

Xalqaro mehnat tashkilotining Fair Recruitment and Access to Justice for Migrant Workers tadqiqotida migrantlarni adolatli ishga yollash va huquqiy himoyadan foydalanishdagi to'siqlar ko'rib chiqilgan [8]. Xalqaro migratsiya tashkilotining axborot va yo'naltirish dasturlariga oid qo'llanmasida migrantlarni migratsiyaning turli bosqichlarida ishonchli ma'lumot bilan ta'minlash zarurligi ta'kidlangan [9]. Harkins va Åhlberg tadqiqotida migrantlarning shikoyat berish hamda odil sudlovga erishish imkoniyatlari tahlil qilingan [10]. Xalqaro mehnat tashkilotining Justice Across Borders hisoboti transchegaraviy mehnat nizolari va huquqiy himoya masalalariga bag'ishlangan [11]. O'zbekiston Respublikasi Migratsiya agentligining rasmiy materiallari esa xorijda ishga joylashish, huquqiy yordam olish va tegishli tashkilotlarga murojaat qilish bo'yicha amaliy axborot manbai hisoblanadi [12].

Tahlil qilingan manbalar migrantlarning huquqiy savodxonligini oshirish uchun ishonchli axborot bilan ta'minlash, mehnat shartnomasi shartlarini tushuntirish va huquqlar buzilganda yordam olish imkoniyatlarini kengaytirish zarurligini ko'rsatadi. Maqolada ushbu masalalarni migratsiyaning turli bosqichlari bilan bog'liq holda o'rganish va huquqiy tayyorgarlikni tizimli tashkil etish taklif etiladi.

Metodologiya. Tadqiqotda normativ-huquqiy tahlil, qiyosiy tahlil va ilmiy adabiyotlarni o'rganish usullaridan foydalanildi. Normativ-huquqiy tahlil doirasida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Mehnat kodeksi va xususiy bandlik

**JOURNAL OF
SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES
VOLUME-1, ISSUE-10, 2026**

agentliklari faoliyatiga oid qonunchilik hujjatlari ko'rib chiqildi. Qiyosiy tahlilda XMT va Xalqaro migratsiya tashkiloti tomonidan e'lon qilingan materiallarning maqsadi, yondashuvi va amaliy tavsiyalari solishtirildi. Maqolada alohida so'rovnoma, intervyu yoki statistik ma'lumotlar bazasi asosida tadqiqot o'tkazilmagan. Shu sababli xulosalar sifat jihatidan tahlil qilingan manbalar va huquqiy hujjatlar doirasida bayon etiladi. Taklif etilgan yondashuvlarning amaliy samaradorligini keyingi empirik tadqiqotlar orqali tekshirish mumkin.

Tahlil va natijalar. Migrantlar duch kelishi mumkin bo'lgan muammolardan biri xorijda ishga joylashish, mehnat shartnomasi, viza yoki ishlash ruxsatnomasi, ish haqi va huquqiy yordam masalalari bo'yicha ishonchli axborotni topish qiyinligidir. Ijtimoiy tarmoqlardagi e'lonlar yoki norasmiy vositachilar bergan va'dalar har doim ham rasmiy ma'lumotlarga mos kelavermaydi. O'zbekiston Respublikasi Migratsiya agentligi xorijda ishga joylashish bilan bog'liq masalalarda fuqarolarga tegishli axborot va yordam ko'rsatish tizimida muhim o'rin tutadi [12]. Shu bois huquqiy savodxonlikning muhim tarkibiy qismi ma'lumot manbasini tekshirish ko'nikmasidir. Fuqaro ish beruvchi yoki vositachining nomi, tashkilotning ruxsat yoki litsenziya holati, ish joyi, ish haqi, yashash sharoiti va shartnoma shartlarini ishonchli manbalar orqali aniqlashtirishi lozim.

Boriladigan davlat tilini bilmaslik mehnat shartnomasidagi ish vaqti, ish haqi, dam olish, turar joy, xarajatlar, shartnomani bekor qilish va nizolarni hal etish tartibi kabi bandlarni tushunishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Shartnoma matnini tushunmasdan imzolash keyinchalik kelishmovchiliklarga sabab bo'lishi ehtimoli yuqori. Shu sababli xorijga ketishdan oldin shartnomadagi asosiy bandlarni o'zbek tilida tushuntirish, zarur bo'lsa, tarjima yoki mutaxassis maslahatidan foydalanish kerak. Huquqiy tayyorgarlik faqat qonunlarni yodlashdan iborat emas. U mehnat shartnomasini o'qish, ish beruvchiga berilishi kerak bo'lgan savollarni bilish, ish vaqti hamda to'lov shartlarini tekshirish va hujjatlar nusxalarini saqlash kabi amaliy bilim va ko'nikmalarni

**JOURNAL OF
SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES
VOLUME-1, ISSUE-10, 2026**

ham o'z ichiga oladi. Ish haqi to'lanmaganda, shartnoma shartlari buzilganda yoki ish beruvchi bilan nizo yuzaga kelganda migrant qayerga va qanday tartibda murojaat qilishni bilmasligi mumkin. Harkins va Åhlberg tadqiqotida shikoyat mexanizmlaridan foydalanishdagi to'siqlar migrantlarning huquqiy himoyasiga ta'sir qilishi ko'rsatilgan [10]. XMTning transchegaraviy mehnat odil sudloviga bag'ishlangan hisoboti ham migrant ishchi ish joylashgan davlatni tark etganidan keyin huquqiy yordam olish va o'z talablarini davom ettirishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkinligini qayd etadi [11]. O'zbekistonning Migratsiya agentligi xorijda mehnat qilayotgan fuqarolarni huquqiy va ijtimoiy himoya qilishga qaratilgan faoliyatni amalga oshiradi [4, 12]. Demak, muhim vazifa mavjud mexanizmlarni inkor etish yoki ularning yo'qligini da'vo qilish emas, balki fuqarolarning ushbu mexanizmlar haqida xabardorligini va ulardan foydalanish qulayligini oshirishdan iborat. Xalqaro migratsiya tashkilotining 2023-yilgi qo'llanmasida migrantlarni ishga joylashishdan oldin, jo'nab ketish arafasida, manzilga yetib borgach va qaytish jarayonida axborot bilan ta'minlash bo'yicha kompleks yondashuv taklif etiladi [9]. Bu tavsiya huquqiy ma'lumot bir martalik suhbat bilan cheklanmasligi, balki migratsiya jarayonining turli bosqichlarida yangilanib borishi kerakligini ko'rsatadi. XMTning 1949-yildagi 97-sonli «Ish bilan ta'minlash maqsadida migratsiya to'g'risida»gi konvensiyasida migrantlar uchun axborot xizmatlarini tashkil etish masalasi yoritilgan [5]. Biroq xalqaro konvensiyaning O'zbekiston uchun majburiy huquqiy maqomini aniqlashda uning ratifikatsiya qilingan-qilinmaganini va amaldagi maqomini rasmiy manbalar orqali tekshirish lozim. Shu sababli mazkur konvensiya xalqaro standart mazmunini tushuntirish uchun keltiriladi. O'zbekiston sharoitida xalqaro tavsiyalardan kelib chiqib, huquqiy tayyorgarlikni o'zbek tilida tashkil etish, boriladigan davlatlar bo'yicha muntazam yangilanadigan ma'lumotlar berish, shartnoma shartlarini tushuntirish va huquq buzilgan holatda murojaat qilish yo'llarini ko'rsatish maqsadga muvofiq. Shuningdek, Filippin, Indoneziya va Nepal kabi davlatlarning xorijga chiqishdan oldingi tayyorgarlik tizimlarini alohida qiyosiy

**JOURNAL OF
SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES
VOLUME-1, ISSUE-10, 2026**

o'rganish mumkin. Biroq ushbu davlatlarning aniq dasturlari va natijalari haqida xulosa chiqarish uchun tegishli rasmiy manbalar bilan qo'shimcha tasdiqlash talab etiladi.

Tahlil natijalaridan kelib chiqib, maqolaning ilmiy yangiligi sifatida migrantlarning huquqiy tayyorgarligini migratsiyaning turli bosqichlari bilan bog'laydigan besh bosqichli yondashuv taklif etiladi:

1. Ish taklifini tekshirish: ish beruvchi va vositachining ishonchliligini, ish joyi hamda taklif shartlarini aniqlash.
2. Mehnat shartnomasini tushunish: ish haqi, ish vaqti, dam olish, yashash sharoiti va shartnomani bekor qilish shartlarini o'rganish.
3. Xorijda huquqlardan foydalanish: tegishli qonunchilik, hujjatlarni saqlash va vakolatli organlarga murojaat qilish tartibini bilish.
4. Huquqbuzarlik holatida himoyalaniish: dalillarni yig'ish, shikoyat tayyorlash va huquqiy yordam olish imkoniyatlarini aniqlash.
5. Qaytgandan keyingi huquqiy himoya: xorijda yuzaga kelgan mehnat nizolari bo'yicha mavjud huquqiy talablarni davom ettirish imkoniyatlarini o'rganish.

Mazkur yondashuv huquqiy savodxonlikni faqat nazariy bilimlar bilan cheklamasdan, amaliy vaziyatlarda qaror qabul qilish va huquqiy himoya vositalaridan foydalanish qobiliyati bilan bog'lashga qaratilgan. Modelning samaradorligi keyingi empirik tadqiqotlar orqali baholanishi lozim.

Tahlil natijalaridan kelib chiqib, mehnat migrantlarining huquqiy savodxonligini oshirish uchun quyidagi amaliy takliflar ilgari suriladi:

1. Xorijga chiqishdan oldingi tayyorgarlikni amaliy mazmun bilan boyitish. Mehnat shartnomasi, ish haqi, ish vaqti, yashash sharoiti, hujjatlarni saqlash va shikoyat berish tartibi sodda misollar yordamida tushuntirilishi lozim.
2. Boriladigan davlatlar bo'yicha o'zbek tilidagi qisqa huquqiy qo'llanmalar tayyorlash va ularni rasmiy manbalardagi yangilanishlar asosida muntazam qayta ko'rib borish.

**JOURNAL OF
SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES
VOLUME-1, ISSUE-10, 2026**

3. Ishga yollovchi tashkilotlar va ish takliflarining qonuniyligini tekshirish bo'yicha oddiy yo'riqnoma ishlab chiqish. Shubhali e'lonlar, asossiz oldindan to'lov talablari va noaniq shartnomalar bilan bog'liq xavflar haqida ogohlantirish zarur.

4. Elektron huquqiy maslahat va yo'naltirish xizmatlarini rivojlantirish. Ushbu xizmatlar migrantlarni ishonchli axborot manbalari va tegishli vakolatli organlarga yo'naltirishi mumkin.

5. Huquqiy savodxonlikni amaliy mezonlar asosida baholash. Migrantning ish taklifini tekshirish, shartnoma bandlarini tushunish va huquqbuzarlik yuz berganda murojaat yo'lini aniqlash qobiliyatini baholash maqsadga muvofiq.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, xorijda mehnat qilayotgan migrantlarning huquqiy savodxonligi ularning mehnat huquqlarini anglash, noto'g'ri yoki chalg'ituvchi ma'lumotlarni farqlash va huquqlari buzilganida tegishli yordamga murojaat qilish imkoniyatlariga ta'sir ko'rsatadi. Maqolada ko'rib chiqilgan manbalar huquqiy himoya samaradorligi faqat qonunchilik mavjudligiga emas, balki migrantlarning undan xabardorligi va amalda foydalanish imkoniyatiga ham bog'liqligini ko'rsatadi. Asosiy muammolar ishonchli axborotning yetishmasligi, til to'sig'i, mehnat shartnomalarini tushunishdagi qiyinchiliklar va huquqiy yordamga murojaat qilish tartibi haqida yetarli ma'lumotga ega bo'lmaslikdan iborat. Maqolaning ilmiy-amaliy natijasi sifatida migrantlarning huquqiy tayyorgarligini ish taklifini tekshirishdan boshlab, xorijda huquqlarni himoya qilish va qaytgandan keyingi huquqiy talablarni davom ettirishgacha bo'lgan jarayonlar bilan bog'laydigan besh bosqichli yondashuv taklif etildi. Ushbu yondashuv huquqiy axborot, amaliy ko'nikmalar va huquqiy yordam mexanizmlarini yagona tizimda ko'rib chiqishga imkon beradi. Shu sababli migrantlarni xorijga chiqishdan oldin huquqiy tayyorlash, o'zbek tilidagi ishonchli qo'llanmalar yaratish, elektron maslahat xizmatlarini rivojlantirish va shikoyat qilish mexanizmlarini tushuntirish muhim hisoblanadi. Ushbu takliflar mavjud davlat mexanizmlarini to'ldirish va ulardan foydalanishni osonlashtirishga qaratilgan. Keyingi tadqiqotlarda

**JOURNAL OF
SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES
VOLUME-1, ISSUE-10, 2026**

muayyan davlatlarda ishlayotgan migrantlar o'rtasida so'rovnoma yoki intervyu o'tkazish, alohida davlatlar tajribasini rasmiy ma'lumotlar asosida qiyoslash va taklif etilgan modelni amaliy sinovdan o'tkazish maqolaning empirik asosini mustahkamlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangi tahrir. — 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. O'RQ-798-son, 2022-yil 28-oktabr.
3. O'zbekiston Respublikasining «Xususiy bandlik agentliklari to'g'risida»gi Qonuni. O'RQ-501-son, 2018-yil 16-oktabr.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-162-son Farmoni. — 2024-yil 17-oktabr.
5. International Labour Organization. *Migration for Employment Convention (Revised)*, 1949 (No. 97). — 1949.
6. International Labour Organization. *Migrant Workers (Supplementary Provisions) Convention (No. 143)*. — 1975.
7. United Nations. *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*. — 1990.
8. International Labour Organization. *Fair Recruitment and Access to Justice for Migrant Workers*. — 2022.
9. International Organization for Migration. *Global Guidance for Comprehensive Information and Orientation Programmes*. — 2023.
10. Harkins, B., Åhlberg, M. *Access to Justice for Migrant Workers in South-East Asia*. — 2017.
11. International Labour Organization. *Justice Across Borders*. — 2024.
12. O'zbekiston Respublikasi Migratsiya agentligining rasmiy materiallari. Rasmiy manba: <https://gov.uz>

